

Kam išiel Krištof Kolumbus?

Doc. PDr. Marian Skladaný, CSc.

Vari už aj malé dieťa vie, že Krištof Kolumbus je objaviteľom Ameriky. Hoci žil pred päťsto rokmi, stále sa ním zaoberajú nové a nové generácie. Objaviteľ Ameriky nepritahuje len pozornosť historikov, aj keď tí sa ním z pochopiteľných príčin zaoberajú najviac. Príklad objavenia Ameriky však môže poslúžiť aj ako ukážka, či k nemu ešte aj v súčasnosti má čo povedať história.

Do Indie z druhej strany

Kam išiel Krištof Kolumbus? Stal sa objaviteľom Ameriky, to znamená, že do Ameriky nemohol ísť, lebo o tej v tom čase v Európe nikto nevedel a nevedel o nej ani Kolumbus. Vieme, a existujú o tom aj historické dôkazy, že sa vybral do Indie, kam sa usilovali už niekoľko desaťročí dostať morskou cestou okolo Afriky Portugalci. India však leží na východe, prečo sa vybral smerom na západ? Vychádzajúc z guľatosti Zeme a nevediac o tom, že medzi Európou a Áziou leží na druhom brehu Atlantiku ešte americký dvojkontinent (Severná a Južná Amerika), chcel realizovať projekt plavby do Indie (Ázie) smerom na západ.

Keďže takúto cestu ešte nikto pred ním neabsolvoval, musel si ju teoreticky pripraviť, vypočítať najmä predpokladanú vzdialenosť, lebo sa malo ísť skutočne do neznáma. Na rozdiel od Portugalcov, postupujúcich na juh pozdĺž Afriky, nemohol sa spoliehať na nijakú pevninu v blízkosti. Celkom nové problémy sa vynorili v súvislosti s plavbou a orientáciou na širom mori. Čo to Kolumba všetko stálo, kým svoj projekt teoreticky i prakticky pripravil (to "prakticky" znamená, že musel nájsť niekoho, kto mu dá k dispozícii lode a bude celý podnik financovať), čo najprv skúšal u Portugalcov, tam neuspel a pochodil až v Španielsku. Po dlhých rokoch čakania mu kráľ a kráľovná dali tri lode - Santa Mariu, Ninu a Pintu - a nie bez problémov sa mu nakoniec podarilo zhromaždiť aj 90-člennú posádku.

Dôležité je zhrnúť, že 12. októbra 1492 v skorých ranných hodinách po 37-dennej plavbe Krištof Kolumbus pristál na druhom brehu Atlantiku. Tento dátum sa považuje za deň objavenia Ameriky, i keď je už dnes isté, že Krištof Kolumbus nebol prvým Európanom, ktorý pristál pri americkom kontinente. Ak nebol prvým, ako to, že zostáva objaviteľom? Problém predkolumbovského "objavenia" Ameriky sa zvykne spájať so spochybňovaním Kolumbových zásluh na objavení Ameriky.

Bol Kolumbus naozaj prvý?

Z predpokladaných predkolumbovských kontaktov Európy s Amerikou sa dnes považujú za dokázané plavby Vikingov z Grónska k severoamerickej pevnine okolo roku 1000. Údajom islandských ság z 12. a 13. storočia o dobrodružných plavbách Grónčanov ku krajine Vinland historici dlho neverili, ale postupne sa objavovali historické doklady, potvrdzujúce ich vierohodnosť. Svetovú senzáciu vyvolal v októbri 1965 pracovník Yalskej univerzity v New Havene (USA). Pri príležitosti 473. výročia objavenia Ameriky Krištofom Kolumbom zverejnil dosiaľ neznámu mapu sveta z roku 1440, na ktorej sú zakreslené obrysy ostrovov Island a Grónsko a na juhozápad od Grónska časť severoamerickej pevniny: veľký ostrov, rozdelený hlbokými zálivmi na tri časti. Keďže je ostrov pomenovaný "Vinlanda insula" a v texte sa spomínajú mená Bjarni Herjulfsson a Leif Erikson, bolo historikom jasné, že pôvod mapy

treba hľadať v severskej historickej tradícii, dokladajúcej plavby Vikingov - osadníkov na Islande a v Grónsku - k severoamerickej pevnine.

Široká verejnosť o celej veci veľa nevedela, je preto celkom pochopiteľné, ak s prispením senzácietivých novinárov vzniklo krátke spojenie: "yalská mapa" je dôkazom toho, že Ameriku neobjavil Krištof Kolumbus, ale Vikingovia. Aj naša tlač pohotovo priniesla správy svetových agentúr o tejto mape, ktorá je o päťdesiat rokov staršia ako prvá Kolumbova plavba k americkej pevnine.

Medzitým sa podarilo neúnavnému nórskeму bádateľovi, amatérskeму archeológovi a spisovateľovi Helge Ingstadovi nájsť na pobreží Kanady (Newfoundland) miesto, ktoré takmer presne zodpovedá opisu vikinskej osady z jednej ságy. Odkryli sa tam zvyšky stavieb, nástrojov, zbraní a iných predmetov pochádzajúcich z 10. - 11. storočia. Tým sa definitívne potvrdilo, že ešte pred Kolumbom, dokonca 500 rokov pred ním, doplávali do Ameriky Vikingovia.

Čo je zemepisný objav?

Ak je to tak, prečo sa aj naďalej považuje za objaviteľa Ameriky Krištof Kolumbus? Aby sme mohli na túto otázku správne odpovedať, treba si ujasniť, čo je zemepisný objav. Dejiny zemepisných objavov sa niekedy zamieňajú so všeobecnou históriou ciest po svete. No objaviť neznamená iba odvážiť sa do neznáma, ale aj vrátiť sa s informáciami o objavenom. Komu odovzdali grónski Vikingovia vedomosti o novoobjavenej krajine Vinland? Určite Islandčanom, lebo v ich ságach sa tieto informácie zachovali. Či sa dostali aj na európsku pevninu, to ťažko dokázať. Kronikár európskeho severu Adam z Brém má vo svojej kronike z 11. storočia záznam, že v "západnom oceáne existuje mnohými navštevovaný ostrov Vinland". Ale to bolo ešte pod bezprostredným vplyvom plavieb k Vinlandu a v čase, keď medzi Islandom a Grónskom na jednej strane a materskou krajinou Nórskom existovalo pravidelné lodné spojenie. Vikinská osada na americkej pevnine však existovala len veľmi krátko a koncom 14. storočia zaniklo aj osídlenie Grónska. Ešte šťastie, že sa o dobrodružstvách Grónčanov na plavbách ku krajine Vinland zachovali zmienky v islandských ságach. O nich sa však Európa dozvedela až v 19. storočí. Pre Európu objavil Ameriku skutočne až Kolumbus, hoci si to sám až do svojej smrti nechcel pripustiť a presviedčal seba i ostatných, že doplával k ostrovom východne od Japonska a Indie.

A na záver ešte pár slov na Kolumbovu obhajobu. Kým sa exaktne nedokáže, že Kolumbus už pred svojou prvou plavbou vedel o existencii nejakej pevniny na druhom brehu Atlantického oceánu, teda medzi Európou a Indiou, ku ktorej sa plavil, nikto ho nemôže pozbaviť jeho objaviteľských zásluh. Okrem toho veda dnes môže potvrdiť dve veci: 1. že vedomosti o existencii Nového sveta (ako sa Amerike po objavení istý čas hovorilo) sa začali v Európe všeobecne šíriť až začiatkom 16. storočia, teda až po Kolumbových plavbách a po plavbách jeho nasledovníkov k tejto dovtedy neznámej pevnine; 2. že osídľovanie týchto novoobjavených oblastí Európanmi sa začalo práve tak až koncom 15. a začiatkom 16. storočia.